

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

Серія: «Навчально-методичні посібники»

**Н. В. Аніщук, О. В. Горяга,
О.-І. І. Любічанківський**

ІСТОРІЯ ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ

Методичні рекомендації

для підготовки до практичних занять та самостійної роботи
здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
галузі знань С «Соціальні науки, журналістика та інформація»,
спеціальності С4 «Психологія»

Одеса
«Юридична література»
2026

УДК 94.008(477)(075.8)
А676

Методичні рекомендації з дисципліни «Історія та культура України» за освітньо-професійною програмою «Психологія» підготовки здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра на факультеті психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія» у галузі знань С «Соціальні науки, журналістика та інформація», спеціальності С4 «Психологія». До методичних рекомендацій включено тематичний план навчального курсу «Історія та культура України», який включає теми, що розглядаються на лекціях і практичних заняттях, а також теми, передбачені в якості самостійної роботи для підготовки до іспиту. Методичні рекомендації мають допомогти здобувачам належним чином засвоїти матеріал з дисципліни «Історія та культура України».

Автори:

Аніщук Ніна Володимирівна — професор, доктор юридичних наук, завідувач кафедри історії держави і права Національного університету «Одеська юридична академія»

ORCID ID: 0000–0001–9857–2485;

Горяга Оксана Вікторівна — доцент, кандидат юридичних наук, доцент кафедри історії держави і права Національного університету «Одеська юридична академія»

ORCID ID: 0000–0001–5866–3550;

Любічанківський Олгерд-Ілля Ілліч — аспірант кафедри історії держави і права Національного університету «Одеська юридична академія»

ORCID ID /0009–0008–7642–4797

Рецензенти:

Д. В. Яковлев, доктор політичних наук, професор, декан факультету психології, політології, соціології Національного університету «Одеська юридична академія»;

С. В. Гладченко, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри військового лідерства Військової академії (м. Одеса)

Рекомендовано навчально-методичною радою Національного університету «Одеська юридична академія» (*протокол № 2 від 27 листопада 2025 р.*)

ISBN 978–966–419–471–3

© Аніщук Н. В., Горяга О. В.,
Любічанківський О.-І. І., 2026

Передмова

Зрозуміти сучасні тенденції розвитку правового життя багатьох народів і країн, у тому числі й України, неможливо без знання минулого. Тому сьогодні є достатньо актуальним звернення до дослідження проблем історії держави та права, і так само актуальною є спроба створити відповідні методичні рекомендації, які задовольнили би потребу зацікавлених здобувачів у вивченні дисципліни «Історія та культура України». Методичні рекомендації розраховані насамперед на здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра на факультеті психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія» у галузі знань С «Соціальні науки, журналістика та інформація», спеціальності С4 «Психологія».

Методичні рекомендації покликані сприяти глибокому засвоєнню курсу «Історія та культура України», при цьому своїм змістом охоплюють період вітчизняної історії нашої держави від найдавніших часів до сучасності. Все це є відображенням в представлений тематиці лекційного курсу, планах практичних занять, самостійної роботи здобувачів, а також переліку списку літератури, що буде слугувати здобувачу опорою при вивченні вказаної дисципліни.

Автори методичних рекомендацій намагалися надати здобувачам право зробити власні висновки, скласти власний погляд на історію України та українською культурою. Здобувачі мають змогу здійснити історичний екскурс в різні періоди історії України та української культури. Методичні рекомендації включають теми лекційних занять (8 тем) та практичних занять (9 тем), теми для самостійної роботи та індивідуальних завдань (10 тем).

Методичні рекомендації готувалися як допоміжний матеріал, який буде сприяти здобувачам в органічному поєднанні лекційної форми навчання із систематичною роботою над підручниками, посібниками, науковою та довідковою літературою.

Автори висловлюють щиро подяку вельмишановним рецензентам методичних рекомендацій: Яковлеву Денису Вікторовичу — доктору політичних наук, професору, декану факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія» та Гладченко Світлані Володимирівні — кандидату історичних наук, доценту, доценту кафедри військового лідерства Військової академії (м. Одеса).

1. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ІСТОРІЯ ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ»

1.1. АНОТАЦІЯ

Знання і розуміння історії та культури України, всебічне оволодіння набутими впродовж цієї історії культурними надбаннями нації є необхідною умовою збереження державності. Розроблений відповідно до «Концепції гуманітарної освіти України» курс — обов'язковий елемент професійної та практичної підготовки спеціаліста.

Предметом навчальної дисципліни «Історія та культура України» є український історичний процес та українська культура як цілість в її історичній динаміці від найдавніших часів до сьогодення, в контексті розвитку світової культури і цивілізації.

Метою навчальної дисципліни «Історія та культура України» є ознайомлення здобувачів вищої освіти з основами сучасних підходів до історії національної культури, з процесами її історичного розвитку та найбільш значними здобутками, з формуванням системи знань про історичну та соціально-економічну обумовленість художньо-культурологічних процесів в Україні з найдавніших часів до сучасності, а також для всебічного глибокого усвідомлення цінності незалежності Української Держави та її місця в історії Європи, вихованні відповідальності за долю своєї Батьківщини, спонукання до свідомого виконання професійного обов'язку щодо захисту суверенітету і територіальної цілісності Держави Україна та її національних інтересів.

Отримані знання дають можливість майбутньому фахівцю не тільки глибше зрозуміти реалії сучасності з урахуванням світового соціального досвіду, а й передбачати подальший розвиток держави й культури. Також вивчення цієї дисципліни сприяє формуванню широкого загальнокультурного світогляду, виховує патріотизм та повагу до Батьківщини.

Через свою пізнавальну цінність та інформативність «Історія та культура України» є дієвим інструментом формування історичної свідомості людини. Ця наука дає можливість не тільки глибше зрозуміти

державні та культурі реалії сучасності, а й прогнозувати подальший розвиток держави і культури. Вона озброює здобувачів необхідними знаннями, що допоможуть їм у практичній діяльності.

Навчальна дисципліна «Історія та культура України» вивчається підчас засвоєння циклу загальнонаукових компетентностей і є підґрунтям для переходу до засвоєння спеціальних (фахових) компетентностей за обраною спеціалізацією.

Форми вивчення навчальної дисципліни: лекції, практичні заняття, самостійна робота здобувачів, індивідуально-наукове завдання. Згідно з силабусом навчальної дисципліни, крім лекційного курсу з історії та культури України проводяться практичні заняття. Їх мета — виробити у здобувачів уміння самостійно вивчати питання історії та культури України, аналізувати історичні події, формулювати й обґрунтовувати історико-теоретичні висновки та узагальнення. При цьому практичні заняття доповнюють і поглиблюють теми лекційного курсу.

Для підготовки до практичного заняття здобувачам пропонуються тема, план практичного заняття, методичні рекомендації та список літератури. Особливої уваги з боку здобувача в процесі вивчення дисципліни потребує ретельне вивчення хрестоматійних джерел.

1.2. ОЦІНЮВАННЯ УСПІШНОСТІ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ВИКЛАДАННЯ

Процес контролю як комплексна система діяльності у навчальному процесі ВНЗ охоплює ряд елементів: стандартизація цілей, перевірка, оцінювання, аналіз. Враховуючи надзвичайно важливе значення контрольних заходів для забезпеченні якості навчання в системі вищої освіти, насамперед увага зосереджується на питаннях комплексної діагностики успішності здобувачів вищої освіти. Це теоретично обґрунтована та практично апробована педагогічна система встановлення основних ознак, які характеризують компетентності, сформовані в процесі навчання здобувача — майбутнього фахівця¹.

¹ Єфремова Н. В. Історія держави і права : навч.-метод. реком. для здобувачів вищ. освіти ступ. «бакалавр» в галузі знань 08 «Право» за спец. 081 «Право» ф-ту адвокат та антикоруп. діяльності НУ «Одес. юрид. академія» / Н. В. Єфремова, О. В. Горяга. — Одеса : Фенікс, 2024. — 82 с. — (Серія «Навчально-методичні посібники»). — URL: <https://hdl.handle.net/11300/27213>; DOI: 10.32837/11300.27213

Оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти в опануванні навчальної дисципліни здійснюється відповідно до Положення про організацію освітнього процесу в Національному університеті «Одеська юридична академія».

Проведення контролю та оцінювання знань, умінь і навичок із дисципліни «Історія та культура України» передбачає такі можливі індивідуальні засоби діагностики успішності та навчання:

- **теоретичні:** тести, ситуативні завдання, усна відповідь;
- **практичні:** робота з наочним і дидактичним матеріалом, джерелами і літературою, складання таблиць;
- **творчі:** повідомлення, реферат, доповідь, наукове есе, презентація доповіді.

Форми контролю. Контроль знань здійснюється з метою встановлення рівня засвоєння здобувачами теоретичного матеріалу та практичних навичок, передбачених навчальною програмою дисципліни, і включає такі форми: поточний контроль, проміжний контроль, підсумковий контроль.

Поточний контроль передбачає перевірку знань на практичних заняттях (обговорення, повідомлення, доповіді, реферати, тести тощо) або проведення контрольних робіт.

Проміжний контроль проводиться після вивчення відповідних тем або блоку тем з метою з'ясування ступеня засвоєності здобувачами вищої освіти відповідного об'єму опрацьованого, вивчення матеріалу та подальшої оцінки рівня отриманих знань.

Підсумковий контроль передбачає екзамен у першому семестрі. Під час оцінювання враховуються такі критерії:

- характеристики відповіді: елементарна, фрагментарна, повна, логічна, доказова, обґрунтована, творча;
- якість знань: правильність, повнота, осмисленість, глибина, системність, узагальненість;
- рівень володіння розумовими операціями: вміння аналізувати, синтезувати, порівнювати, абстрагувати, узагальнювати, робити висновки;
- досвід творчої діяльності: вміння виявляти проблеми, формулювати гіпотези, розв'язувати проблеми.

1.3. ЗАСТОСУВАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ВИКЛАДАННЯ ТА НАВЧАННЯ

Підготовка фахівців освітньо-наукового ступеня «бакалавр» за спеціальністю С4 «Психологія», галузь знань С «Соціальні науки, журналістика та інформація» здійснюється шляхом ефективного поєднання традиційних методик навчання та сучасних педагогічних технологій, таких як інформаційно-комунікаційне навчання, навчання із залученням інтерактивних методик, навчання за технологією тренінгу. Найчастіше використовуються інтерактивні, проєктні технології, вітагенне навчання, засноване на актуалізації життєвого досвіду особистості та її інтелектуально-психологічного потенціалу в освітніх цілях.

З метою підвищення ефективності та якості навчання здобувачів вищої освіти у Національному університеті «Одеська юридична академія» застосовуються освітні дистанційні технології, які забезпечують доступ здобувачів освіти до електронних навчальних матеріалів у процесі навчання.

Спільним напрямком діяльності кафедр університету та відділу тестології Центру організації освітньої підготовки та інформаційно-аналітичної роботи є формування системи електронних ресурсів з навчальних дисциплін (розпор. № 12—3 від 11.03.2020 р.)¹.

Цифрові освітні технології дозволяють зробити процес підготовки кваліфікованих фахівців мобільним і забезпечують безперервність процесу навчання. Використання електронних навчальних ресурсів сприяє можливості отримувати додаткову інформацію, самостійно вивчати матеріал, відпрацьовувати пропущені заняття, виконувати завдання, спілкуватися за допомогою інформаційних технологій тощо.

Викладачі кафедри історії держави і права забезпечують подання матеріалів навчальних дисциплін із застосуванням освітньої платформи *Moodle* з доступом через мережу Інтернет ([http:// moodle.onua.edu.ua/](http://moodle.onua.edu.ua/)).

Для покращення якості вивчення дисципліни «Історія держави і права» фахівцями кафедри було підготовлено колекцію візуальних

¹ Єфремова Н. В. Історія держави і права : навч.-метод. реком. для здобувачів вищ. освіти ступ. «бакалавр» в галузі знань 08 «Право» за спец. 081 «Право» ф-ту адвокат. та антикоруп. діяльності НУ «Одес. юрид. академія» / Н. В. Єфремова, О. В. Горяга. — Одеса : Фенікс, 2024. — 82 с. — (Серія «Навчально-методичні посібники»). — URL: <https://hdl.handle.net/11300/27213>; DOI: 10.32837/11300.27213

матеріалів, яка стала складовим елементом електронного курсу для засвоєння історико-правових знань. Матеріали колекції стосуються таких тем:

«Суспільно-політичний лад і право на українських землях під іноземною зверхністю» (41 слайд),

«Держава і право УНР та Української Держави (березень 1917 р. — листопад 1918 р.)» (108 слайдів),

«Проголошення ЗУНР та УНР доби Директорії» (46 слайдів).

Колекція постійно поповнюється та зазвичай використовується у матеріалах презентацій.

Освітня платформа *Moodle* надає розширені можливості використання візуальних матеріалів у формуванні предметних компетенцій. Застосування комплексного підходу створює умови досконалого оволодіння здобувачами навчальною дисципліною та інформаційними технологіями.

Отже застосування таких сучасних технологій навчання сприятиме формуванню творчої особистості здобувача вищої освіти, розвиватиме його вміння критично мислити тощо. Інтерактивне навчання ще називають самонавчанням, яке забезпечує ґрунтовність формування знань, вищу їх засвоюваність порівняно з традиційним навчальним процесом, що підтверджує піраміда запам'ятовування ¹.

¹ Єфремова Н. В. Історія держави і права : навч.-метод. реком. для здобувачів вищ. освіти ступ. «бакалавр» в галузі знань 08 «Право» за спец. 081 «Право» ф-ту адвокат. та антикоруп. діяльності НУ «Одес. юрид. академія» / Н. В. Єфремова, О. В. Горяга. — Одеса : Фенікс, 2024. — 82 с. — (Серія «Навчально-методичні посібники»). — URL: <https://hdl.handle.net/11300/27213>; DOI: 10.32837/11300.27213

2. НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

Форма навчання	Курс	Семестр	Лекції	Практичні	Всього аудиторних годин	Самостійна робота	Всього годин	Іспит
Факультет психології, політології, соціології (освітньо-професійна програма (Психологія) денна	1	1	16	18	34	56	90	+
Факультет психології, політології, соціології (освітньо-професійна програма (Психологія) заочна	1	1	6	4	10	80	90	+

2.1. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва теми	Лекційні заняття (год.)		Практичні заняття (год.)		Самостійна робота (год.)	
		ден-на	за-очна	ден-на	за-очна	ден-на	за-очна
Тема 1	Предмет і завдання курсу «Історія та культура України», його періодизація та історіографія	2		2		4	6
Тема 2	Прадавня історія	2	2	2	2	4	6
Тема 3	Київська Русь	2	2	2	2	4	6
Тема 4	Галицько-Волинська держава	2		2		4	6
Тема 5	Литовсько-польський період	2		2		4	6
Тема 6	Визвольна війна і Руїна	2	2	2		4	8
Тема 7	Українські землі у XVIII ст.	2		2		4	8
Тема 8	Українські землі наприкінці XVIII — в XIX ст.	2		2		6	8
Тема 9	Українські землі в першій половині XX ст.			2		6	8
Тема 10	Українські землі у другій половині XX ст. — на початку XXI ст.					6	8

3. ВСТУП ДО ДИСЦИПЛІНИ

Навчальний план університету передбачає вивчення дисципліни «Історія та культура України» — однієї з обов'язкових наук і навчальних дисциплін історичного профілю. Навчальна дисципліна «Історія та культура України» вивчає закономірності розвитку суспільного життя, зокрема української культури, в конкретних формах, в просторово-часових вимірах. Даний курс потрібний не лише для підвищення якості володіння історичними знаннями, а й для всебічного глибокого усвідомлення величезної цінності незалежності Української Держави. Сьогодні вже не підлягає сумніву твердження, що розвиток країни має базуватися на глибоких знаннях історичного минулого, на злагоді громадянського суспільства і держави, використанні всіх позитивних рис менталітету народів України, спрямованих на загальноукраїнську ідею «розбудови незалежної, економічно незалежної європейської держави». Зважаючи на це, вивчення історії України та української культури має величезне значення, насамперед тому, що сприяє усвідомленню складного, багатогранного і часто суперечливого історичного минулого, зокрема — українського державотворення та культуротворення.

Метою навчальної дисципліни «Історія та культура України» є цілісний розгляд історії України та української культури за історичним принципом як складової світового культурного процесу та формування системи знань про закономірності культурного процесу на основі дослідження культурологічних теорій та розгляду практики.

Завданнями вивчення навчальної дисципліни «Історія та культура України» є формування історичної свідомості здобувачів, в якій поєднуються знання, погляди, уявлення про суспільний розвиток, усвідомлення ними нерозривного зв'язку між минулим і сучасністю, традиціями і досвідом різних поколінь українців, виховання громадянського патріотизму, відповідальності за долю своєї Батьківщини, спонукання до свідомого виконання професійного обов'язку із захисту суверенітету і територіальної цілісності Держави Україна; оволодіння основними поняттями та категоріями культурології, їх використання в історичному аспекті та повсякденному житті; знайомство з культурологічною думкою в її історичному розвитку; виявлення характеристик культурно-історичних типів; визначення передумов

та засад культури, її виникнення, тенденцій розвитку та основних закономірностей функціонування; розгляд багатовікової історії української культури, розкриття основних етапів її розвитку; розкриття специфіки української культури, визначення її місця та ролі у сучасному світовому культурному просторі; сприяння збагаченню духовного світу здобувачів, зростанню інтересу до самостійного творчого осмислення культурної спадщини, власній участі в культурному будівництві в Україні; визначення особливостей та тенденцій розвитку вітчизняної культури ХХІ ст., аналіз стану сучасних течій, молодіжних субкультур та контркультурних відгалужень; ознайомлення здобувачів із найкращими зразками культурної спадщини України.

Здобувачі мають знати

суть основних проблем історії України та української культури;
найважливіші історичні події у контексті історії України та української культури;

знамениті пам'ятки вітчизняного державотворення та культуротворення;

діяльність історичних особистостей, що вплинули на розвиток України та української культури.

Слід відзначити, що навчити здобувачів вмінню самостійно здобувати знання — одне з найважливіших завдань вищої освіти.

4. ТЕМАТИКА ЛЕКЦІЙНОГО КУРСУ

Тема:

**Предмет і завдання курсу «Історія та культура України»,
його періодизація та історіографія**

1. Предмет і завдання курсу «Історія України.
2. Періодизація історії України.
3. Історіографія історії України.
4. Становлення та етапи розвитку вітчизняної культурологічної думки.

ЛЕКЦІЯ № 2

Тема:

Прадавня історія

1. Кам'яний вік на території України.
2. Мідно-кам'яний вік на території України (Трипільська культура).
3. Бронзовий вік на території України.
4. Ранній залізний вік на території України (кімерійська, скіфська, сарматська доба).
5. Грецька колонізація Північного Причорномор'я.
6. Епоха великого переселення народів.
7. Стародавні слов'яни на території України
8. Формування культури східних слов'ян, її своєрідність (дохристиянський період).

ЛЕКЦІЯ № 3

Тема:

Київська Русь

1. Утворення Київської Русі.
2. Розквіт держави.
3. Князівські усобиці XI — початку XII ст.

4. Суспільний устрій.
5. Київська Русь як держава.
6. Історичне значення Київської Русі.
7. Культура Київської Русі в період розквіту (X — 1 пол. XII ст.).

ЛЕКЦІЯ № 4

Тема:

Галицько-Волинська держава

1. Початки Галицько-Волинської держави, її розквіт за правління Данила Галицького.
2. Державний устрій Галицько-Волинської держави.
3. Причини розпаду та історичне значення Галицько-Волинської держави.
4. Культура Галицько-Волинської держави.

ЛЕКЦІЯ № 5

Тема:

Литовсько-польський період

1. Входження українських земель до ВКЛ.
2. Об'єднання Литви й Польщі в Річ Посполиту.
3. Феномен українського козацтва.
4. Історичне значення Запорізької Січі.
5. Українське козацтво як носій особливих форм культури.

ЛЕКЦІЯ № 6

Тема:

Визвольна війна і Руїна

1. Визвольна війна середини XVII ст.
2. Історичний портрет Б. Хмельницького.
3. Доба Руїни в історії України.

4. Особливості розвитку вітчизняної культури за доби Визвольної війни і Руїни.

ЛЕКЦІЯ № 7

Тема: Українські землі у XVIII ст.

1. Становище українських земель за гетьманування Івана Мазепи.
2. Спроби відновлення незалежності України П. Орликом.
3. Остаточна ліквідація гетьманства та залишків автономного устрою Гетьманщини в другій половині XVIII століття.
4. Освіта та наука у XVIII ст. Культурно-просвітницька діяльність Києво-Могилянської академії.

ЛЕКЦІЯ № 8

Тема: Українські землі наприкінці XVIII — в XIX ст.

1. Західноукраїнські землі у складі Австрійської імперії наприкінці XVIII — в XIX ст.
2. Українські землі у складі Російської імперії в XIX ст.
3. Основні риси культурно-національного відродження у XIX ст.

ЛЕКЦІЯ № 9

Тема: Українські землі в першій половині XX ст.

1. Боротьба за державність України (1917–1920 рр.)
2. Радянська Україна у першій половині XX ст.
3. Українські землі у складі Польщі, Румунії, Чехословаччини в 20-х — 30-х рр. XX ст.
4. Національно-культурне піднесення 20-х років в Україні.

ЛЕКЦІЯ № 10

Тема:

Українські землі у другій половині XX ст. — на початку XXI ст.

1. Україна в перші повоєнні роки.
2. Україна в умовах десталінізації (1953–1964 рр.)
3. Стан української культури в 60–80-х роках. Шістдесятники.
4. Україна в період загострення кризи радянської системи.
5. Розпад Радянського Союзу та незалежна Україна.
6. Проблеми оновлення сучасної української культури та її перспективи.

5. ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 1

Тема:

**Предмет і завдання курсу «Історія та культура України»,
його періодизація та історіографія**

1. Предмет і завдання курсу «Історія України.
2. Періодизація історії України.
3. Історіографія історії України.
4. Становлення та етапи розвитку вітчизняної культурологічної думки.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 2

Тема:

Прадавня історія України

1. Кам'яний вік на території України.
2. Мідно-кам'яний вік на території України (трипільська культура).
3. Бронзовий вік на території України.
4. Ранній залізний вік на території України (кімерійська, скіфська, сарматська доба).
5. Грецька колонізація Північного Причорномор'я.
6. Епоха великого переселення народів.
7. Стародавні слов'яни на території України
8. Формування культури східних слов'ян, її своєрідність (дохристиянський період).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 3

Тема: Київська Русь

1. Утворення Київської Русі.
2. Розквіт держави.
3. Князівські усобиці XI — початку XII ст.
4. Суспільний устрій.
5. Київська Русь як держава.
6. Історичне значення Київської Русі.
7. Культура Київської Русі в період розквіту (X — 1 пол. XII ст.).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 4

Тема: Галицько-Волинська держава

1. Початки Галицько-Волинської держави, її розквіт за правління Данила Галицького.
2. Державний устрій Галицько-Волинської держави.
3. Причини розпаду та історичне значення Галицько-Волинської держави.
4. Культура Галицько-Волинської держави.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 5

Тема: Литовсько-польський період

1. Входження українських земель до ВКЛ.
2. Об'єднання Литви й Польщі в Річ Посполиту.
3. Феномен українського козацтва.
4. Історичне значення Запорізької Січі.
5. Українське козацтво як носій особливих форм культури.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 6

Тема:

Визвольна війна і Руїна

1. Визвольна війна середини XVII ст.
2. Історичний портрет Б. Хмельницького.
3. Доба Руїни в історії України.
4. Особливості розвитку вітчизняної культури за доби Визвольної війни і Руїни.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 7

Тема:

Українські землі у XVIII ст.

1. Становище українських земель за гетьманування Івана Мазепи.
2. Спроби відновлення незалежності України П. Орликом.
3. Остаточна ліквідація гетьманства та залишків автономного устрою Гетьманщини в другій половині XVIII століття.
4. Освіта та наука у XVIII ст. Культурно-просвітницька діяльність Києво-Могилянської академії.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 8

Тема:

Українські землі наприкінці XVIII — у XIX ст.

1. Західноукраїнські землі у складі Австрійської імперії наприкінці XVIII — XIX ст.
2. Українські землі у складі Російської імперії в і XIX ст.
3. Основні риси культурно-національного відродження у XIX ст.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 9

Тема:

Українські землі в першій половині XX ст.

1. Боротьба за державність України (1917–1920 рр.)
2. Радянська Україна у першій половині XX ст.
3. Українські землі у складі Польщі, Румунії, Чехословаччини в 20-х — 30-х рр. XX ст.
4. Національно-культурне піднесення 20-х років в Україні.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ 10

Тема:

Українські землі у другій половині XX ст. — на початку XXI ст.

1. Україна в перші повоєнні роки.
2. Україна в умовах десталінізації (1953–1964 рр.)
3. Стан української культури в 60-х–80-х роках. Шістдесятники.
4. Україна в період загострення кризи радянської системи.
5. Розпад Радянського Союзу та незалежна Україна.
6. Проблеми оновлення сучасної української культури та її перспективи.

6. ТЕХНІЧНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Практичне заняття — це форма навчального заняття, у якому викладач організовує дискусію навколо визначених у плані тем, до яких здобувачі готують тези виступів на підставі індивідуально зібраних матеріалів. Для підготовки до практичних занять з вивчення дисципліни «Історія та культура України» здобувач вищої освіти повинен витратити біля 50 годин протягом семестру, відведених на самостійну роботу для виконання такого різновиду роботи.

До кожної теми у плані встановлені конкретні питання та пропонується відповідна наукова література. На практичному занятті здобувачі вищої освіти перевіряють, поглиблюють та закріплюють знання з дисципліни, аналізують історико-правові документи, оволодівають основами публічних виступів та ін. Заняття такого роду сприяють розвитку творчої самостійності здобувачів, поглиблюють їх інтерес до науки і наукових досліджень, виховують педагогічний такт, розвивають культуру мови, культуру участі в дискусії.

Починається практичне заняття зі вступного слова викладача, у якому озвучується тема заняття, звертається увага на вузлові проблеми для обговорення, вказується порядок проведення заняття. У свою чергу, здобувачі на початку заняття оголошують про наявність у них візуальних матеріалів та повідомляють про технічні потреби для своєї доповіді (у разі такої потреби). Зазвичай практичне заняття відбувається в усній формі, але варіанти подання зібраного здобувачем матеріалу можуть бути різним. Здобувачі, у визначеній викладачем послідовності, виступають із доповідями, які вони готували у формі вільного повідомлення, реферату або повідомлення з презентацією. Після оголошення доповідачем висновків викладач, у разі потреби, ставить питання та виправляє помилки у доповіді. Після цього присутні учасники практичного заняття мають право додати інформацію до наведених матеріалів, поставити питання доповідачу, обговорити дискусійні аспекти у коректній формі.

У випадку проведення практичного заняття дистанційно усі його учасники повинні бути ідентифіковані і працювати з включеними камерами. На практичному занятті не можуть бути присутніми сторонні особи без відома учасників навчального процесу.

На занятті викладач може провести опитування здобувачів за допомогою тестів, які мають відповідати темі практичного заняття, у письмовій формі або за допомогою комп'ютерної програми.

Наприкінці заняття викладач робить загальний підсумок до теми, нагадує завдання, надає рекомендації та пояснення щодо необхідної літератури і вписує до журналу отримані здобувачами оцінки¹.

¹ Єфремова Н. В. Історія держави і права : навч.-метод. реком. для здобувачів вищ. освіти ступ. «бакалавр» в галузі знань 08 «Право» за спец. 081 «Право» ф-ту адвокат. та антикоруп. діяльності НУ «Одес. юрид. академія» / Н. В. Єфремова, О. В. Горяга. — Одеса : Фенікс, 2024. — 82 с. — (Серія «Навчально-методичні посібники»). — URL: <https://hdl.handle.net/11300/27213>; DOI: 10.32837/11300.27213

7. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЬ

ЗАГАЛЬНІ МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Практичне заняття — вид навчальних занять, при якому в результаті попередньої роботи над програмним матеріалом викладача та здобувачів, в обстановці їх безпосереднього та активного спілкування вирішуються завдання пізнавального та виховного характеру. Мета такої форми навчання — поглиблене вивчення дисципліни, закріплення пройденого матеріалу, оволодіння методологією наукового пізнання. Важливою перевагою практичних занять є формування навичок професійної дискусії. Крім того, на таких заняттях можна легко простежити, як засвоєний матеріал, які питання та заперечення виникли в аудиторії. У навчально-виховному процесі практичні заняття виконують різноманітні завдання, зокрема: стимулюють регулярне вивчення програмного матеріалу, першоджерел наукової літератури; закріплюють знання, отримані під час прослуховування лекцій та під час самостійної роботи; збагачують знаннями завдяки виступам здобувачів та викладача на занятті, коригують раніше отримані знання; прищеплюють навички усного виступу з теоретичних питань, привчають вільно оперувати поняттями та категоріями; надають можливість викладачеві систематично контролювати самостійну роботу здобувачів. На практичних заняттях здобувачі та викладач поєднуються в одному загальному процесі його підготовки та проведення. Для здобувачів головне завдання полягає в тому, щоб засвоїти зміст навчального матеріалу теми, яка виноситься на обговорення, підготуватися до виступу та дискусії. Викладач, крім власної підготовки до практичного заняття, має надавати дієву методичну допомогу здобувачам.

Ефективність практичного заняття багато в чому залежить від змісту виступів, доповідей, рефератів здобувачів. Однією з умов, що забезпечують успіх практичних занять, є сукупність певних конкретних вимог до виступів, доповідей, рефератів здобувачів. Ці вимоги мають бути досить чіткими і водночас не настільки регламентованими, щоб сковувати творчу думку, насаджувати схематизм. Перелік вимог до будь-якого виступу здобувача приблизно такий: зв'язок виступу з

попередньою темою чи питанням; розкриття сутності проблеми; методологічне значення для наукової, професійної та практичної діяльності. Найважливіші вимоги до виступів здобувачів — самостійність у підборі фактичного матеріалу та аналітичному ставленні до нього, вміння розглядати приклади та факти у взаємозв'язку та взаємообумовленості, відбирати найістотніші з них.

Приклади та факти, що наводяться учасником практичного заняття, мають бути суттєвими, по можливості перекликатися з профілем навчання. Виступ здобувача має відповідати вимогам логіки. Чітке вицленування проблеми, її точне формулювання, неухильна послідовність аргументації саме цієї проблеми, без невинуватених відступів від неї в процесі обґрунтування, безумовна доказовість, несуперечливість і повнота аргументації, правильне та змістовне використання понять та термінів. Бажано, щоб здобувач викладав матеріал вільно.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ТЕМ 1–10 ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

До теми 1

Предмет і завдання курсу «Історія та культура України», його періодизація та історіографія

Вивчення теми спрямоване насамперед на розкриття предмету і завдань курсу «Історія та культура України»

- **Предмет:** Комплексне вивчення розвитку українського народу, його державності, матеріальної та духовної культури на території України.

- **Завдання:**

- о формування національної свідомості та історичної пам'яті;

- о аналіз взаємозв'язків між історичними подіями та культурними явищами;

- о розвиток навичок критичного аналізу джерел.

Важливу увагу слід приділити вивченню періодизації історії та культури України. Найбільш поширеною є така періодизація, що базується на змінах у суспільно-політичному та культурному житті:

- **Стародавня історія:** від появи перших людей до V ст. н. е. (первісна доба, античні міста-держави).

- **Середньовіччя (V–XV ст.):** утворення Русі-України, Галицько-Волинська держава, період роздробленості, литовсько-руська доба.

- **Ранньомодерний час (XVI–XVIII ст.):** Козацька доба, Українська козацько-гетьманська держава, культурне піднесення (бароко).

- **Модерний час (XIX ст.):** Україна під владою імперій, українське національне відродження.

- **Новітня історія (XX–XXI ст.):** визвольні змагання, радянський період, незалежна Україна.

При висвітленні історіографії історії України слід сконцентрувати увагу на таких питаннях:

- **Поняття:** Історіографія — це наука про розвиток історичних знань, історія самої історичної науки.

- **Етапи української історіографії:**

- о Літописний (середньовіччя).

- о Козацько-старшинський (XVII–XVIII ст.).

- о Народницький (XIX ст. — М. Костомаров, В. Антонович, М. Грушевський).

- о Радянський (ідеологізований) та діаспорний.

- о Сучасний (незалежної України).

- **Джерела:** Важливо вивчати історію не лише за підручниками, а й через першоджерела: документи, матеріальні пам'ятки, усну історію.

Основні напрями вивчення:

- **Державотворення:** виникнення Русі, литовсько-руська доба, козачина, визвольні змагання XX ст., незалежна Україна.

- **Культура та ментальність:** духовні надбання, мистецтво, освіта, релігійне життя, звичаї.

- **Соціально-економічний розвиток:** формування етносу, господарська діяльність, соціальні рухи.

- **Міжнародні відносини:** місце України в європейському та світовому контексті.

Видатні історики України, які сформували національну історичну науку та досліджували її культуру:

Михайло Грушевський (1866–1934): Фундатор української наукової історіографії, голова Центральної Ради, автор понад 2000 наукових праць, зокрема фундаментальної «Історії України-Руси».

Володимир Антонович (1834–1908): Лідер київської школи істориків, який досліджував писемні джерела, археологію та сприяв розвитку української культури.

Дмитро Яворницький (1855–1940): Дослідник запорозького козацтва, етнограф та археолог, який зібрав величезну колекцію старожитностей.

Микола Костомаров (1817–1885): Визначний історик-романтик, етнограф, який висвітлював історію України крізь призму народності.

Михайло Максимович (1804–1873): Перший ректор Київського університету, етнограф, який досліджував козацтво та народну творчість.

Іван Крип'якевич (1886–1967): Дослідник історії Галичини та українського козацтва, який зробив значний внесок у вивчення культури.

Серед сучасних дослідників значний внесок в науку зробили Ярослав Грицак та Сергій Плохій.

До теми 2 Прадавня історія України

Вивчення прадавньої історії України (від появи людини до формування державності) рекомендується будувати на засадах критичного мислення та візуалізації. Ключовими є: інтерактивні методи (віртуальні екскурсії, рольові ігри), робота з археологічними джерелами (зображення, карти). Слід сконцентрувати увагу на застосуванні **хронологічного підходу**: чіткого розмежування періодів: палеоліт (стоянки, полювання), мезоліт, неоліт (неолітична революція), енеоліт (Трипільська культура), бронзовий та залізний віки. **Пропонується використовувати візуалізацію**: активне використання карт розселення культур (Трипілля, скіфи, кімерійці). **Обов'язковим є звернення до цифрових ресурсів**: використання онлайн-екскурсій музеями, відеоматеріалів для демонстрації побуту давніх людей. **Слід застосовувати критичний аналіз**: порівняння різних джерел про спосіб життя кімерійців, скіфів та сарматів.

Основні напрями вивчення:

Поява перших людей та кам'яний вік (палеоліт, мезоліт, неоліт): Дослідження стоянок (Королево, Мізин), еволюція знарядь праці, перехід до осілого способу життя та «неолітична революція» (землеробство, скотарство).

Енеоліт (мідно-кам'яний вік) та Трипільська культура: Вивчення найвідомішої землеробської культури (IV–III тис. до н. е.), її господарства, мальованої кераміки та структури поселень.

Бронзовий та залізний віки: кочовики: Вивчення кімерійців, скіфів, сарматів, які панували в степах, їхнього впливу на місцеве населення.

Античні міста-держави Північного Причорномор'я: Вплив грецької цивілізації (Тіра, Ольвія, Херсонес, Пантікапей) на розвиток культури, торгівлі та економіки.

Походження та розселення давніх слов'ян: Перші писемні згадки про вене́дів, антів та склавинів, їх участь у великому переселенні народів.

Ключові поняття:

Археологічна культура — спільність подібних археологічних пам'яток, поширених на певній території в певний час (наприклад, Трипільська культура).

Палеоліт (давні́й кам'яни́й вік) — найдовший період: полювання, збиральництво, поява перших знарядь праці з каменю/кістки.

Неолітична революція — перехід від привласнювального (полювання, збиральництво) до відтворювального господарства (землеробство, скотарство).

Енеоліт (мі́дно-кам'яни́й вік) — час поширення перших металевих виробів (мідь) разом із кам'яними.

Кочовики — племена, що переміщуються в пошуках пасовищ (кімерійці, скіфи, сармати).

Велике розселення слов'ян — поширення слов'янських племен у V–VII ст. н. е. на територію України.

Археологія — наука, що вивчає минуле за матеріальними залишками (знаряддя праці, житла, поховання).

Курган — земляний насип над стародавнім похованням, характерний для степових кочовиків.

Грецька колонізація — заснування міст-держав (полісів) у Північному Причорномор'ї (Тіра, Ольвія, Херсонес, Пантікапей).

Ключові народи, племена прадавньої історії України:

Трипільці (IV–III тис. до н. е.): Представники енеолітичної культури, відомі розписною керамікою, великими поселеннями-протомістами (Майданецьке, Тальянки) та орним землеробством.

Кімерійці (IX–VII ст. до н. е.): Перший народ на території України, назва якого згадується в писемних джерелах (Гомер). Вони були першими кочовиками, що освоїли залізо.

Скіфи (VII–III ст. до н. е.): Іраномовні кочовики, що створили потужне об'єднання. Відомі скіфські царі (Атей, Скіл), величні кургани (Товста Могила, Гайманова Могила) та унікальний «звіриний стиль» у мистецтві.

Сармати (III ст. до н. е. — III ст. н. е.): Войовничі кочові племена (роксолани, язиги), які прийшли на зміну скіфам. Особливістю була значна роль жінок у суспільстві, що породило легенди про амазонок.

Ранні слов'яни (Зарубинецька, Черняхівська культури): Племена, що стали основою формування слов'янського етносу, проживаючи в лісостеповій зоні.

Основні дати та періоди прадавньої історії України:

- **1 млн років тому:** Поява найдавніших людей (архантропів) на території України (стоянка Королево).

- **40—15 тис. років тому:** Пізній палеоліт (поява людини розумної — кроманьйонця).

- **10—5 тис. до н. е.:** Неоліт («неолітична революція» — перехід від привласнювального до відтворювального господарства).

IV — середина III тис. до н. е.: Розквіт Трипільської культури (міднокам'яна доба).

IX—VII ст. до н. е.: Розселення кімерійців у степовій частині України.

VIII—VI ст. до н. е.: Початок великої грецької колонізації Північного Причорномор'я.

VII—III ст. до н. е.: Панування скіфів у степах України.

III ст. до н. е. — III ст. н. е.: Панування сарматів.

V—VII ст. н. е.: Велике розселення слов'ян на території України.

До теми 3 Київська Русь

При вивченні теми «Київська Русь» слід сконцентрувати увагу на аналізі державотворчих процесів, ролі князів (Володимир Великий, Ярослав Мудрий), запровадженні християнства та культурному розвитку. Важливо використовувати історичні карти, джерела («Руська правда») та порівнювати устрій і культуру.

Основні напрямки вивчення:

- **Державотворення:** Вивчення процесів об'єднання східнослов'янських племен, роль перших князів (Олег, Ігор, Ольга, Святослав) у розбудові держави, суспільний устрій (князі, бояри, смерди).

- **Запровадження християнства (988 р.):** Аналіз значення хрещення Володимиром як кроку до прилучення до європейської культури, розвитку освіти, шкільництва та зміцнення влади.

- **Культурний розвиток:** Вивчення впливу візантійської культури, писемності, архітектури (Софійський собор) та дохристиянських традицій.

- **«Руська Правда»:** Аналіз законодавства як основного джерела права, що регулювало суспільні відносини.

- **Феодална роздрібненість:** Причини (зростання вотчинного землеволодіння, натуральне господарство) та наслідки.

Основні терміни та поняття:

Державні та історичні назви: Київська Русь, Руська земля, Давньоруська держава.

Устрій та влада:

Князь — правитель держави/князівства, Рюриковичі (династія).

Дружина — військо князя, що становило основу його влади.

Віче — загальноміські збори для вирішення важливих питань.

Бояри — старша дружина, великі землевласники.

Полюддя — об'їзд князем земель для збору данини.

- **Соціально-економічні терміни:**

Смерди — вільні селяни.

Закупи — селяни, що потрапили в залежність за борги.

Холопи/Челядь — невольне населення.

Вєрв — сільська громада.

- **Культура та релігія:**

Християнство — прийняте у 988 р. як державна релігія.

Кирилиця — алфавіт.

Десятинна церква — перша кам'яна церква.

- **Політика та право:**

«Руська Правда» — збірник законів, укладений Ярославом Мудрим.

Шлюбна дипломатія — династичні шлюби для зміцнення відносин.

Міжусобиці — конфлікти між князями.

Ключові постаті: Аскольд, Олег, Ігор, Ольга, Святослав, Володимир Великий, Ярослав Мудрий, Володимир Мономах.

Основні дати Київської Русі:

- **860 р.** — Похід князя Аскольда на Константинополь, перший договір з Візантією.

- **882 р.** — Об'єднання північних (Новгород) і південних (Київ) руських земель князем Олегом, вбивство Аскольда. Утворення Київської Русі.

- **907, 911 рр.** — Успішні походи князя Олега на Константинополь, вигідні договори.

- **945 р.** — Повстання древлян, вбивство князя Ігоря.

- **946 р.** — Посольство княгині Ольги до Константинополя.

- **968–971 рр.** — Балканські походи князя Святослава.
- **988 р.** — **Запровадження християнства** як державної релігії князем Володимиром Великим.
- **1019–1054 рр.** — Князювання Ярослава Мудрого, розквіт культури та державності.
- **1036 р.** — Розгром печенігів під Києвом Ярославом Мудрим.
- **1051 р.** — Призначення першого русича-митрополита Іларіона, заснування Києво-Печерського монастиря.
- **1054 р.** — Смерть Ярослава Мудрого, початок правління Ярославичів.
- **1097 р.** — **Любецький з'їзд князів** («Кожен хай держить отчину свою»), спроба зупинити міжусобиці.
- **1113 р.** — Початок правління Володимира Мономаха, укладення «Повісті минулих літ».
- **1187 р.** — Перша згадка назви «Україна» в літописах, створення «Слова о полку Ігоревім».
- **1223 р.** — Битва на р. Калка (перша зустріч з монголами).
- **1240 р.** — Захоплення Києва військами хана Батия.

До теми 4

Галицько-Волинська держава

Методичні рекомендації щодо вивчення Галицько-Волинської держави (1199–1340 рр.) зосереджені на її ролі як спадкоємиці Київської Русі, об'єднанні земель Романом Мстиславичем та розквіті за Данила Галицького. Основна увага приділяється боротьбі з боярською опозицією, зовнішній політиці (Золота Орда, Угорщина, Польща), культурі та причинам занепаду.

Основні напрямки вивчення теми:

- **Утворення (1199 р.):** Об'єднання Волині та Галичини князем Романом Мстиславичем. Роль географічного положення (торговельні шляхи, захист від кочовиків).
- **Державотворення Данила Галицького:**
 - о Внутрішня політика: боротьба з боярським свавіллям, укріплення міст (Холм, Львів).
 - о Зовнішня політика: подолання залежності від Золотої Орди (подорж до хана), спроби створення антиординського союзу, коронація (1253 р.).
- **Культура та літописання:** Галицько-Волинський літопис, розвиток міст, західноєвропейський вплив на архітектуру.

• **Занепад:** Вплив монгольської навали, боярське свавілля, агресія сусідів (Литва, Польща, Угорщина).

Ключові поняття:

Державні та політичні терміни:

Галицько-Волинське князівство/держава — середньовічна держава на південно-західних землях Русі (1199—1349).

Королівство Руське — офіційна назва держави після коронації Данила Галицького.

Боярська опозиція (олігархія) — впливове галицьке боярство, яке боролось за владу проти князів.

Удільні князівства — Белзьке, Берестейське, Володимир-Волинське, Галицьке, Перемишльське, Тереховляньське тощо.

Держава Романовичів — назва, що підкреслює роль династії (Роман Мстиславич, Данило, Лев).

Персоналії:

Роман Мстиславич — засновник (1199), об'єднав Галицьке та Волинське князівства.

Данило Романович (Галицький) — визначний правитель (1238—1264), коронований у 1253 р..

Лев Данилович — переніс столицю до Львова.

Юрій I Львович — король Русі, період стабільності та піднесення (1301—1308/1315).

Юрій II Болеслав — останній князь, отруєний боярами.

Ключові дати: 1199 — утворення, 1238 — утвердження Данила в Галичі, 1253 — коронація Данила, 1340 — загибель останнього князя Юрія II Болеслава

До теми 5

Литовсько-польський період

Методичні рекомендації до теми «Литовсько-польський період» (XIV—XVI ст.) акцентують увагу на входженні українських земель до ВКЛ та Речі Посполитої. Ключові аспекти включають правовий статус, адміністративний устрій (воєводства), соціально-економічні зміни (закріпачення, фільварки) та релігійні процеси, зокрема Берестейську унію 1596 р.

Основні напрями вивчення теми:

• **Входження українських земель до складу ВКЛ:** Причини, етапи, особливості політики «старого не порушуємо, нового не вводимо».

- **Люблінська унія 1569 р.:** Причини, умови створення Речі Посполитої, зміна адміністративно-територіального устрою України (утворення воєводств).

- **Соціально-економічний розвиток:** Поширення Магдебурзького права, формування фільварково-панщинної системи, закріпачення селян.

- **Культурно-релігійні процеси:** Роль православних братств, вплив Реформації та Контрреформації, Берестейська церковна унія (1596).

Ключові поняття:

Державні утворення: Велике князівство Литовське (ВКЛ), Королівство Польське, Річ Посполита (від 1569).

Унії: Кревська (1385) (персональна), Люблінська (1569) (об'єднання в одну державу).

Соціальна структура: Шляхта (привілейований стан), магнати, кріпацтво, фільварк (панське господарство), руська мова (офіційна у ВКЛ).

Адміністрація: Воєводства, посполите рушення, Литовські статuti.

Релігія: Православ'я, католицизм, Берестейська церковна унія (1596), греко-католики.

Культура та оборона: Козацтво, Запорозька Січ, Битва під Оршею (1514), магнатське покровительство культури.

Найважливіші постаті:

Ольгерд Гедимінович (XIV ст.): Великий князь Литовський, який приєднав більшість українських земель (Київщину, Поділля, Чернігово-Сіверщину) до ВКЛ.

Любарт Гедимінович (XIV ст.): Син Гедиміна, який княжив на Волині та боровся за галицько-волинську спадщину.

Вітовт Кейстутович (кінець XIV–XV ст.): Великий князь, що ліквідував удільні князівства на українських землях, централізуючи владу.

Костянтин Іванович Острозький (кінець XV–XVI ст.): Великий гетьман Литовський, визначний полководець, захисник православ'я, переможець у битві під Оршею (1514).

Костянтин-Василь Острозький (XVI ст.): «Некоронований король України», засновник Острозької академії та друкарні.

Федір Любартович (XIV ст.): Князь Волинський, один із перших представників литовської династії на українських землях.

Основні дати литовсько-польської доби:

- **1349 р.** — загарбання Галичини та Холмщини Польським королівством.

- **1362 р.** — битва на Синіх Водах: перемога литовсько-руського війська над татарами, приєднання Київщини, Поділля та Переяславщини до ВКЛ.
- **1385 р.** — **Кревська унія:** династичний союз ВКЛ і Польщі для боротьби з Тевтонським орденом.
- **1392 р.** — Острівська угода: визнання Вітовта довічним правителем ВКЛ.
- **1410 р.** — Грюнвальдська битва: розгром тевтонських лицарів союзним військом.
- **1430–1432 рр.** — повстання Свидригайла Ольгердовича, яке призвело до фактичного визнання самостійності ВКЛ та скасування Кревської унії.
- **1514 р.** — битва під Оршею: перемога литовсько-руських військ (князь К. Острозький) над московським військом.
- **1529, 1566, 1588 рр.** — прийняття Литовських статутів, що кодифікували право на українських землях.
- **1 липня 1569 р.** — **Люблінська унія:** утворення Речі Посполитої; більшість українських земель перейшли під пряме управління Польщі.

До теми 6 Визвольна війна і Руїна

Методичні рекомендації до теми «Визвольна війна (1648–1657) та Руїна (1657–1687)» спрямовані на глибоке розуміння причин боротьби проти Речі Посполитої, державотворчих процесів Хмельницького та причин розколу України.

Основні напрями для вивчення:

- **Причини та етапи війни (1648–1657):** Акцентувати увагу на причинах визвольного руху, спричиненого національно-релігійним гнітом та колонізаційним натиском польської шляхти. Розглянути роль Богдана Хмельницького та основні битви 1648 року (Жовті Води, Корсунь, Пилявці).
- **Державотворення:** Аналізувати формування Гетьманщини як козацької держави, її адміністративний устрій, фінансову систему та армію.
- **Період Руїни (1657–1687):** Вивчити причини внутрішніх чвар, соціальних конфліктів та зовнішнього втручання (Московія, Річ Посполита, Османська імперія).

Ключові угоди: Порівняльний аналіз Переяславської ради 1654 р., Гадяцької унії 1658 р., Андрусівського перемир'я 1667 р.

Ключові поняття: Визвольна війна (середина XVII ст.)

Гетьманщина (Військо Запорозьке) — козацька держава, створена в ході війни з власною адміністрацією, судом та армією.

Національно-визвольна війна — боротьба українського народу (козаків, селян, міщан) проти польського шляхетського гноблення.

Зборівський договір (1649) — угода, що офіційно визнала автономію Гетьманщини (у межах 3 воєводств).

Березневі статті (1654) — договір про протекторат московського царя, що регулював відносини Гетьманщини та Московського царства.

Ключові поняття: Руїна (1657–1687)

Руїна — період міжусобиць, боротьби старшини за владу, розколу Гетьманщини та втручання сусідніх держав після смерті Б. Хмельницького.

Правобережна та Лівобережна Гетьманщина — поділ України на дві частини, часто з різними гетьманами, які орієнтувалися на різні держави.

Андрусівське перемир'я (1667) — угода між Московією та Річчю Посполитою, що закріпила поділ України по Дніпру.

«Чорна рада» (1663) — рада в Ніжині, де до влади прийшов І. Брюховецький, що супроводжувалася масовою участю «черні» (простих козаків, селян).

Протекторат — залежність Гетьманщини від іноземних держав (Московії, Польщі, Османської імперії).

Основні постаті:

- **Визвольна війна:** Богдан Хмельницький, Іван Богун, Максим Кривоніс.

- **Руїна:** Іван Виговський, Юрій Хмельницький, Павло Тетеря, Іван Брюховецький, Петро Дорошенко, Іван Сірко.

Ключові дати:

Національно-визвольна війна (Хмельниччина) 1648–1657 рр.

- **1648, травень:** Битва на Жовтих Водах (перша перемога), Корсунська битва, Пилявецька битва.

- **1649, серпень:** Зборівська битва та підписання Зборівського договору, визнання автономії Гетьманщини (Київське, Чернігівське, Брацлавське воєводства).

- **1651, червень:** Берестецька битва (поразка козаків) та Білоцерківський договір (обмеження автономії).

- **1652, травень:** Битва під Батогом («остання перемога»), скасування Білоцерківського договору.

- **1654, січень:** Переяславська рада, Березневі статті з Московією.
- **1656:** Віленське перемир'я між Московією та Річчю Посполитою (зрада інтересів Гетьманщини).

Доба Руїни 1657–1687 рр.

- **1658:** Гадяцький договір Івана Виговського з Річчю Посполитою (спроба створити Велике Князівство Руське).
- **1659, червень:** Конотопська битва (перемога І. Виговського над московським військом).
- **1663:** Поділ Гетьманщини на Правобережну (П. Дорошенко) та Лівобережну (І. Брюховецький).
- **1667:** Андрусівське перемир'я між Московією та Польщею (остаточний поділ України по Дніпру).
- **1668:** Спроба П. Дорошенка об'єднати Україну під протекторатом Туреччини.
- **1686:** «Вічний мир» між Московією та Польщею, підпорядкування Київської митрополії Московському патріархату.
- **1687:** Початок гетьманування Івана Мазепи, завершення доби Руїни.

До теми 7 Українські землі у XVIII ст.

Методичні рекомендації до теми «Українські землі у XVIII ст.» (Гетьманщина, Слобожанщина, Правобережжя, Запорожжя) зосереджуються на вивченні поступової ліквідації автономії Гетьманщини Російською імперією, руйнування Січі, закріпачення селян та культурного піднесення (бароко, освіта). Ключові акценти включають діяльність гетьманів (І. Мазепа, П. Орлик, Д. Апостол, К. Розумовський) та соціально-економічні зміни.

Основні напрямки вивчення теми:

- **Політичний розвиток (Гетьманщина):** Аналіз політики Російської імперії, спрямованої на обмеження автономії (Малоросійські колегії), та спроб збереження самоврядування (Д. Апостол «Решительні пункти»).
- **Діяльність гетьмана К. Розумовського:** Спроби модернізації адміністративної та судової систем, культурні реформи.
- **Ліквідація автономії:** Послідовні кроки Катерини II: скасування гетьманства (1764), руйнування Нової Січі (1775), введення кріпацтва (1783) та загальноросійського адміністративного устрою.

- **Запорозька Січ:** Останні роки існування, економічний розвиток, роль у захисті кордонів та остаточне знищення російськими військами.

- **Правобережжя та Західна Україна:** Перебування під владою Речі Посполитої та Габсбургів, гайдамацький рух, Коліївщина.

- **Культура:** Розквіт українського бароко, діяльність Києво-Могилянської академії, філософія Г. Сковороди.

Ключові поняття:

Гетьманщина (Гетьманська Україна): Військово-адміністративна автономія Лівобережної України під протекторатом Росії, остаточно ліквідована у 1760—1780-х роках (скасування гетьманства 1764, руйнування Січі 1775).

Фільварково-панщинна система: Система господарювання, що базувалася на праці кріпаків та виробництві продукції на продаж (особливо поширена на Правобережжі).

Гайдамаки: Учасники збройних народно-визвольних загонів на Правобережній Україні (під владою Польщі), що боролися проти польського гніту.

Коліївщина (1768): Найвищий етап гайдамацького руху, потужне повстання на Правобережжі.

Малоросійська колегія: Орган російської колоніальної адміністрації, створений для управління Гетьманщиною замість гетьмана.

Кріпацтво (закріпачення): Остаточне юридичне оформлення безправного стану селян (зокрема укази Катерини II на Лівобережжі 1783 р.).

Поділи Речі Посполитої (1772, 1793, 1795): Поділ польських територій між Росією, Пруссією та Австрією, внаслідок якого Правобережжя та Волинь перейшли до Росії, а Галичина — до Австрії.

Русифікація: Політика російського уряду, спрямована на витіснення української культури, мови та адміністративних особливостей.

Опришки: Народні месники в Карпатах (Галичина, Буковина, Закарпаття), що боролися проти австрійських та польських феодалів.

Основні постаті за категоріями:

• Гетьмани та державотворці:

Іван Мазепа (кін. XVII — поч. XVIII ст.) — намагався звільнити Гетьманщину з-під влади Московського царства, уклавши союз зі Швецією.

Пилип Орлик — автор «Пактів і Конституцій...» (1710), намагався створити незалежну державу в еміграції.

Павло Полуботок — наказний гетьман, відстоював права України перед Петром І.

Данило Апостол — гетьман, що провадив реформи в управлінні та господарстві.

Кирило Розумовський — останній гетьман України (1750–1764), сприяв європеїзації Гетьманщини.

• **Культура, наука та філософія:**

Григорій Сковорода — видатний філософ, поет, просвітитель, представник українського бароко.

Іван Григорович-Барський — відомий архітектор Києва у стилі бароко.

Максим Березовський та **Артем Ведель** — композитори, творці українського хорового концерту.

• **Гайдамацький рух:**

Максим Залізняк та **Іван Гонта** — лідери Коліївщини (1768 р.) на Правобережжі.

• **Історики:**

Самійло Величко та **Григорій Граб'янка** — автори козацьких літописів.

Ключові дати:

• **1708 р.** — Українсько-шведський союз, зруйнування Батурина.
• **1709 р.** — Зруйнування Чортомлицької Січі, Полтавська битва.
• **1710 р.** — Обрання Пилипа Орлика гетьманом, прийняття його «Конституції».

• **1713 р.** — Ліквідація козацького устрою на Правобережжі.
• **1734 р.** — Заснування Нової (Підпільненської) Січі.
• **1764 р.** — Остаточна ліквідація гетьманства Катериною II.
• **1768 р.** — Національно-визвольне повстання «Коліївщина» на Правобережжі.

• **1775 р.** — Остаточне зруйнування Запорізької Січі за наказом Катерини II.

• **1781 р.** — Ліквідація полково-сотенного устрою на Гетьманщині.
• **1783 р.** — Указ Катерини II про юридичне закріпачення селян Лівобережжя та Слобожанщини.

• **1785 р.** — Грамота про «вольності» дворянства (старшину зрівняно в правах з російським дворянством).

Західноукраїнські землі (Австрійська імперія):

• **1772 р.** — Перший поділ Речі Посполитої (Галичина відійшла до Австрії).

• **1780–1782 рр.** — Реформи Йосифа II: ліквідація особистої залежності селян

До теми 8

Українські землі наприкінці XVIII — у XIX ст.

Рекомендовано акцентувати увагу на вивченні особливостей розвитку українських територій у складі двох імперій — Російської та Австрійської (пізніше Австро-Угорської). Ключовими темами є адміністративно-територіальний устрій, соціально-економічні зміни (індустріалізація, реформи), етапи націотворення та розвиток культурного життя, а також суспільно-політичні рухи.

Основні напрямки вивчення теми:

- **Адміністративно-територіальний поділ:** Вивчення утворення губерній у Російській імперії (Правобережжя, Лівобережжя, Південь) та окремого статусу Галичини, Буковини і Закарпаття під владою Габсбургів.

- **Соціально-економічний розвиток:** Особлива увага приділяється аграрним реформам, скасуванню кріпацтва (1848 в Австрії, 1861 в Росії), індустріалізації, появи перших залізниць та розвитку міст.

- **Національне відродження:** Аналіз етапів: від культурницького (збирання фольклору, мова) до політичного. Вивчення діяльності «Руської трійці» у Галичині, Кирило-Мефодіївського братства у Києві.

- **Політизація руху:** Розгляд діяльності громад, перших політичних партій, розвиток української ідеї в умовах імперського тиску.

Ключові поняття:

Адміністративно-територіальний устрій та політика:

Губернія / Повіт / Волость — основні адміністративні одиниці в Російській імперії.

Генерал-губернаторство — велика адміністративна одиниця (наприклад, Київське), що об'єднувала кілька губерній.

Інкорпорація — включення українських земель до складу Російської імперії, ліквідація автономії (Гетьманщини, Запорозької Січі).

Русифікація — політика російської влади, спрямована на нівелювання національних особливостей українців.

Уніфікація — зведення управління українськими землями до єдиного імперського зразка.

Малоросія / Південно-Західний край — офіційні назви українських земель у Російській імперії.

Соціально-економічні поняття:

Кріпацтво (кріпосне право) — система правових норм, що прикріплювала селян до землі поміщика.

Скасування панщини (1848, Галичина) — ліквідація особистої залежності селян в Австрійській імперії.

Селянська реформа (1861, Росія) — скасування кріпосного права.

Відробітки / Википні платежі — форми залежності селян після реформ.

Модернізація — перехід від аграрного до індустріального суспільства (поява фабрик, залізниць).

Чумацтво — торговельно-візницький промисел.

Ключові постаті за напрямками:

- **Культурне відродження та література:** Тарас Шевченко, Іван Котляревський, Григорій Квітка-Основ'яненко, Пантелеймон Куліш, Микола Гоголь.

- **Кирило-Мефодіївське братство (40-ві рр. XIX ст.):** Микола Костомаров, Тарас Шевченко, Микола Гулак, Пантелеймон Куліш.

- **Західна Україна («Руська трійця», народовці):** Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич, Яків Головацький, згодом — Іван Франко, Михайло Грушевський, Юліан Романчук.

- **Політичні діячі та радикали (кінець XIX ст.):** Іван Франко, Михайло Павлик (РУРП), Юліан Бачинський, Кость Левицький.

- **Історики та громадські діячі:** Михайло Максимович, Володимир Антонович (лідер «хлопоманів»), Олександр Кониський.

Ключові дати: Кінець XVIII ст. — перша половина XIX ст.

- **1775 р.** — Остаточна ліквідація Запорозької Січі військами Катерини II.

- **1783 р.** — Указ про закріпачення селян Лівобережжя та Слобожанщини.

- **1785 р.** — «Грамота про вільність дворянства»: зрівняння козацької старшини в правах з російським дворянством.

- **1798 р.** — Видання перших трьох частин «Енеїди» Івана Котляревського (початок нової української літератури).

- **1830–1831 рр.** — Польське визвольне повстання (вплинуло на Правобережжя).

- **1833–1837 рр.** — Діяльність гуртка «Руська трійця» у Галичині.

- **1840 р.** — Перше видання «Кобзаря» Тараса Шевченка.

- **1846–1847 рр.** — Діяльність Кирило-Мефодіївського братства (Київ).

- **1848 р.** — Революція в Австрійській імперії: скасування панщини в Галичині (травень), утворення Головної руської ради (травень), вихід газети «Зоря Галицька».

Ключові дати: Друга половина XIX ст.

- **1861 р., 19 лютого** — Маніфест Олександра II про скасування кріпосного права в Російській імперії.
- **1863 р.** — Валуєвський циркуляр (таємна заборона видання української навчальної та релігійної літератури).
- **1873 р.** — Заснування Літературного товариства ім. Т. Шевченка у Львові (з 1892 — НТШ).
- **1876 р.** — Емський указ (заборона ввезення, друкування українських книг, театральних вистав).
- **1890 р.** — Створення першої української політичної партії — Русько-української радикальної партії (РУРП) в Галичині.

До теми 9

Українські землі в першій половині XX ст.

Вивчення українських земель у першій половині XX ст. (1900—1950 рр.) вимагає акценту на боротьбі за державність, поділі територій між державами (СРСР, Польща, Румунія, Чехословаччина), трагедіях (Голодомор, війни) та національному опорі. Ключовим є порівняльний аналіз розвитку західних регіонів та УСРР, використання історичних карт та аналіз джерел

Основні тематичні блоки та рекомендації:

• **Україна в роки Першої світової війни (1914—1918):**

о Розкрити трагедію братовбивчої війни, коли українці воювали в арміях ворогуючих імперій (Російської та Австро-Угорської).

о Акцентувати увагу на створенні Легіону УСС та діяльності ГУР/СВУ.

• **Українська революція та боротьба за державність (1917—1921):**

о Вивчити етапи: УЦР (УНР), Українська Держава (Скоропадський), Директорія, ЗУНР.

о Проаналізувати причини поразки: внутрішні чвари, зовнішня агресія (більшовики, «білі», Польща).

о Звернути увагу на Акт Злуки (22 січня 1919 р.) як символ єдності.

• **Українські землі в міжвоєнний період (1921—1939):**

о *УСРР (Радянська Україна):* Політика «воєнного комунізму», НЕП, українізація, індустріалізація та колективізація. Особливу увагу приділити Голодомору 1932—1933 рр. як геноциду.

о *Західна Україна:* Охарактеризувати окупаційні режими: польський («пацифікація»), румунський (румунізація), чехословацький (автономія Карпатської України).

о *Національний рух*: Діяльність ОУН, культурні товариства («Прогресивний»).

- **Україна під час Другої світової війни (1939–1945):**

- о Включення західних земель до складу УРСР у 1939–1940 рр.

- о Нацистський окупаційний режим («новий порядок»), Голокост.

- о Рух Опору: розмежування діяльності радянських партизанів та УПА.

- **Повоєнна Україна (1945–1950-ті):**

- о Встановлення кордонів, відбудова, боротьба УПА проти радянської влади, операція «Вісла».

Ключові поняття за категоріями:

- **Державотворення та національно-визвольний рух (1917–1921):** Українська Народна Республіка (УНР), Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР), Директорія, Гетьманат, Центральна Рада, Акт Злуки, Армія УНР, Галицька Армія, отаманщина.

- **Радянська Україна (міжвоєнний період):** УСРР, «воєнний комунізм», Нова економічна політика (НЕП), індустріалізація, колективізація, розкуркулення, Голодомор 1932–1933 (геноцид), «Розстріляне відродження», репресії, депортації.

- **Західноукраїнські землі (у складі Польщі, Румунії, Чехословаччини):** «Пацифікація» (Польща), ОУН (Організація українських націоналістів), Карпатська Україна, «русинство» (Закарпаття).

- **Друга світова війна та окупація:** Окупаційний режим, «Новий порядок», Голокост, оstarбайтери, Рух Опору, УПА (Українська повстанська армія), дивізія «Галичина».

Ключові дати:

Українська революція та боротьба за незалежність (1917–1921):

- **Березень 1917 р.** — утворення Української Центральної Ради (УЦР).

- **Червень 1917 р.** — I Універсал УЦР, проголошення автономії України.

- **Листопад 1917 р.** — III Універсал УЦР, проголошення Української Народної Республіки (УНР).

- **22 січня 1918 р.** — IV Універсал УЦР, проголошення незалежності УНР.

- **29 квітня 1918 р.** — державний переворот, прихід до влади гетьмана Павла Скоропадського (Українська Держава).

- **Листопад 1918 р.** — утворення Директорії УНР; проголошення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР).

- **22 січня 1919 р.** — Акт Злуки (об'єднання УНР та ЗУНР).
- **Квітень 1920 р.** — Варшавська угода між УНР та Польщею.
- **Березень 1921 р.** — Ризький мирний договір, поділ українських земель між радянською Росією та Польщею.

Українські землі у міжвоєнний період (1921–1939):

- **1921–1923 рр.** — голод в УСРР.
- **1922 р.** — входження УСРР до складу СРСР.
- **1923–1928 рр.** — політика «українізації» в УСРР.
- **1929 р.** — створення Організації українських націоналістів (ОУН) у Відні.

• **1930 р.** — «пацифікація» (умиротворення) українців у Галичині польською владою.

• **1932–1933 рр.** — Голодомор в Україні — геноцид українського народу.

• **15 березня 1939 р.** — проголошення незалежності Карпатської України

Державотворчі та військові (1917–1921 рр.):

Михайло Грушевський — голова Української Центральної Ради, історик.

Павло Скоропадський — гетьман Української Держави (1918).

Симон Петлюра — Головний отаман військ УНР, голова Директорії.

Євген Коновалець — командир Січових стрільців, засновник УВО та ОУН.

Володимир Винниченко — голова Генерального секретаріату ЦР, перший голова Директорії.

Євген Петрушевич — президент ЗУНР.

Культурні діячі (1920-ті — 1930-ті рр.):

Леся Курбас — режисер театру «Березіль».

Микола Куліш — драматург.

Олександр Довженко — кінорежисер.

Микола Хвильовий — письменник, ініціатор літературної дискусії.

Західноукраїнські та національні діячі (міжвоєнний період):

Кость Левицький — співзасновник УНДО, голова Державного секретаріату ЗУНР.

Андрей Шептицький — Митрополит Української Греко-Католицької Церкви.

Степан Бандера — діяч ОУН.

Дмитро Донцов — ідеолог українського інтегрального націоналізму.

Августин Волошин — президент Карпатської України (1939).

Політичні діячі УСРР:

Християн Раковський — голова Раднаркому УСРР у 1920-х.

Лазар Каганович — генсек ЦК КП(б)У, провідник сталінської політики.

Влас Чубар — голова Раднаркому УСРР.

До теми 10

Українські землі у другій половині ХХ ст. — на початку ХХІ ст.

Вивчення теми має фокусуватися на трансформації України від радянської республіки до незалежної держави. Ключові етапи: повоєнна відбудова, «відлига», «застій», перебудова, проголошення Незалежності, розбудова держави та європейська інтеграція. Використуйте порівняльний аналіз, роботу з документами, цифрові ресурси та історичні портрети діячів.

Основні напрямки вивчення теми:

• Радянська Україна (1950-ті — 1980-ті):

о **Повоєнна відбудова та «відлига»:** Входження західних областей до УРСР, колективізація, індустріальний розвиток, русифікація та боротьба з «буржуазним націоналізмом».

о **Суспільно-політичне життя:** Дисидентський рух, діяльність УГГ, «шістдесятники».

о **Економіка:** Екстенсивний розвиток, «застій», формування енергетичного комплексу (в т. ч. ЧАЕС).

• Україна на шляху до незалежності (1985—1991):

о **«Перебудова» та Чорнобиль:** Демократизація, зростання національної свідомості, вплив аварії на ЧАЕС на суспільні настрої.

о **Національно-демократичний рух:** Діяльність «Народного Руху України», прийняття Декларації про державний суверенітет та Акт проголошення незалежності.

• Незалежна Україна (з 1991 р.):

о **Державотворення:** Формування органів влади, прийняття Конституції 1996 р., символіка.

о **Економічні та соціальні трансформації:** Перехід до ринкової економіки, приватизація, долаття криз, соціальна диференціація.

о **Зовнішня політика:** Євроатлантична інтеграція, відносини з РФ (в т. ч. питання Криму та Севастополя), міжнародне визнання.

• **Сучасні тенденції (XXI ст.):**

о **Помаранчева революція та Революція Гідності:** Боротьба за демократичні цінності.

о **Збройна агресія РФ:** Анексія Криму (2014), війна на Донбасі, повномасштабне вторгнення (2022).

о **Культурна ідентичність:** Формування громадянської нації, деколонізація, розвиток сучасної культури.

Ключові поняття:

Десталінізація (1950-ті — 1960-ті): Процес ліквідації культу особи Сталіна та пом'якшення репресивного режиму.

«**Відлига**» (**Хрущовська відлига**): Період часткової лібералізації суспільного життя, реабілітації репресованих.

Шістдесятники: Покоління молодих творчих діячів, які виступали проти русифікації та за оновлення культури.

Дисидентський рух: Опозиційний рух проти радянської влади, що базувався на захисті прав людини та національних прав.

Застій (1970-ті — сер. 1980-х): Кризові явища в економіці та суспільстві, посилення русифікації, репресії проти інтелігенції.

Перебудова (1985—1991): Спроба реформування радянської системи, що включала «гласність» (свобода слова).

Декларація про державний суверенітет (16 липня 1990): Документ, що проголосив верховенство законів УРСР на своїй території.

Акт проголошення незалежності України (24 серпня 1991): Юридичний акт, що завершив утворення самостійної держави.

Ринкова економіка/Приватизація: Перехід від планової до вільної економіки, перехід державної власності у приватну.

Помаранчева революція (2004): Масові акції протесту проти фальсифікації президентських виборів.

Революція Гідності (2013—2014): Євромайдан, повстання проти відмови від євроінтеграції та диктатури.

Євроінтеграція: Стратегічний курс на вступ до Європейського Союзу.

Російсько-українська війна (з 2014): Анексія Криму та збройна агресія РФ на Сході України, що переросла у повномасштабне вторгнення.

Ключові дати:

1950-ті: Повоєнний час та радянська модернізація

• **1954 р.** — входження Кримської області до складу УРСР.

• **1956 р.** — XX з'їзд КПРС, початок «відлиги» та десталінізації.

1960-ті — 1980-ті: Дисидентство та «застій»

- **1964 р.** — усунення М. Хрущова, початок правління Л. Брежнєва («застій»).

- **1965 р.** — перший масовий арешт дисидентів; прем'єра фільму «Тіні забутих предків» у Києві.

- **1976 р.** — створення Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод (УГГ).

- **Квітень 1986 р.** — аварія на Чорнобильській АЕС.

- **1989 р.** — масові страйки шахтарів; створення «Народного Руху України за перебудову».

1990-ті — Незалежність та державотворення

- **16 липня 1990 р.** — прийняття Верховною Радою УРСР Декларації про державний суверенітет.

- **24 серпня 1991 р.** — прийняття Акта проголошення незалежності України.

- **1 грудня 1991 р.** — Всеукраїнський референдум та обрання Президента (Л. Кравчук).

- **1995 р.** — вступ України до Ради Європи.

- **28 червня 1996 р.** — прийняття Конституції України.

XXI століття: Демократичні зрушення та боротьба за суверенітет

- **Листопад 2004 — січень 2005 р.** — Помаранчева революція.

- **Листопад 2013 — лютий 2014 р.** — Революція Гідності.

- **Лютий-березень 2014 р.** — окупація Криму Російською Федерацією.

- **3 квітня 2014 р.** — початок Антитерористичної операції (АТО) на Сході України.

- **24 лютого 2022 р.** — початок повномасштабного вторгнення Росії в Україну.

Основні персоналії за періодами:

Радянська Україна (1950–1980-ті):

Петро Шелест — перший секретар ЦК КПУ, період «відлиги», поміркована українізація.

Володимир Щербицький — очільник УРСР в епоху «застою», русифікатор.

Йосип Сліпий — патріарх УГКЦ, дисидент, звільнений після 18 років таборів.

Дисидентський рух та боротьба за незалежність (1960–1980-ті):

Василь Стус — поет, Герой України, член Української Гельсінської групи, загинув у таборі.

В'ячеслав Чорновіл — журналіст, лідер правозахисного руху, засновник Народного Руху України.

Левко Лук'яненко — автор Акту проголошення незалежності України, дисидент.

Олесь Гончар — письменник, автор роману «Собор», громадський діяч.

• **Незалежна Україна (з 1991):**

Леонід Кравчук — перший Президент України (1991–1994), підписант Біловезької угоди.

Леонід Кучма — Президент (1994–2005), запровадження гривні, прийняття Конституції.

Віктор Ющенко — Президент (2005–2010), Помаранчева революція.

Петро Порошенко — Президент (2014–2019), Революція Гідності, євроінтеграція.

Володимир Зеленський — Президент (з 2019), очільник держави під час повномасштабного вторгнення.

8. САМОСТІЙНА РОБОТА ЗДОБУВАЧІВ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота здобувачів посідає важливе місце у процесі вивчення матеріалу за дисципліною «Історія та культура України».

Самостійна підготовка здобувача до заліку та іспиту передбачає таку роботу:

по-перше, потрібно прочитати конспект відповідної лекції і матеріал підручника за даною темою;

по-друге, згідно з тематичним планом, передбаченим у методичних рекомендаціях, варто приступити до вивчення вказаної літератури. Рекомендується мати спеціальний зошит для самостійної роботи. Можна обмежитися короткими помітками, що стосуються поставлених в завданні питань. Іноді корисно скомпонувати рекомендовані статті або параграфи джерела і навіть конспективно сформулювати важливі поняття.

У процесі самостійної підготовки до заліку та іспиту здобувачам доводиться аналізувати різні історичні джерела, робити власні висновки та узагальнення.

Таким чином, до самостійної роботи здобувачів із вивчення дисципліни «Історія та культура України» протягом семестру включаються: обов'язкове знайомство з рекомендованою науковою літературою відповідно до зазначених у програмі тем; внесення до конспекту розгорнутого плану відповіді на поставлені питання до кожного практичного заняття, згідно з програмою курсу; обов'язкове конспектування матеріалів до тем, винесених на самостійний розгляд здобувачів, згідно з тематичним планом дисципліни, ознайомлення з відповідними матеріалами щодо вивчення історії України та української культури, консультації з лектором протягом семестру; пошукова робота з інтернет-ресурсами; підготовка до складання іспиту.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1

Предмет і завдання курсу «Історія та культура України», його періодизація та історіографія

1. Дослідити періодизацію історії України, запропоновану М. Грушевським.
2. Проаналізувати твори видатних вітчизняних істориків, надати оцінку їх науковій спадщини.
3. Встановити зв'язок між поняттями «культура» і «суспільний прогрес».
4. Ознайомитися з культурою як предметом наукового дослідження.

Тема 2

Прадавня історія

1. Дослідити діяльність археолога В. Хвойки щодо дослідження Трипільської культури.
2. Ознайомитися з пам'ятками стародавньої історії України.
3. Розкрити стилістичні особливості скіфського мистецтва.
4. Охарактеризувати культуру античних міст-держав Північного Причорномор'я.

Тема 3

Київська Русь

1. Надати критичний аналіз норманської теорії походження Давньоруської держави.
2. Оцінити діяльність християнських правителів Київської Русі.
3. Проаналізувати виникнення і поширення писемності та освіти у східних слов'ян.
4. Ознайомитися з іконописом Київської Русі.

Тема 4

Галицько-Волинська держава

1. Надати оцінку діяльності правителів Галицько-Волинської держави.
2. Визначити роль галицьких бояр в Галицько-Волинській державі.

3. Проаналізувати культурні традиції Галицько-Волинського князівства.
4. Дослідити мистецькі здобутки Галицько-Волинського князівства.

Тема 5

Литовсько-польський період

1. Ознайомитися з видатними правителями династії Гедиміновичів та Ягеллонів за польсько-литовської доби.
2. Провести порівняння Кревської, Городельської та Люблінської уній.
3. Дослідити культурно-освітню діяльність П. Могили.
4. Проаналізувати архітектуру доби Відродження на українських землях Речі Посполитої.

Тема 6

Визвольна війна і Руїна

1. Оцінити діяльність гетьманів Правобережної України за доби Руїни.
2. Надати оцінку діяльності гетьманів Лівобережної України за доби Руїни.
3. Проаналізувати братства та їхню культурно-освітню діяльність.
4. Проаналізувати культурно-просвітницьку діяльність Києво-Могилянської академії.

Тема 7

Українські землі у XVIII ст.

1. Дослідити діяльність гетьманів України у XVIII ст.
2. Проаналізувати діяльність 1 та 2 Малоросійських колегій.
3. Проаналізувати творчість Г. Сковороди.
4. Дослідити розвиток театру в Україні у XVIII ст.

Тема 8

Українські землі наприкінці XVIII — в XIX ст.

1. Ознайомитися з видатними правителями династії Габсбургів в Австрійській (Австро-Угорській) імперії.

2. Ознайомитися з видатними українцями XVIII — XIX ст.
3. Дослідити світогляд і творчість І. Франка, Лесі Українки.
4. Ознайомитися з українським театром: аматорським, «Театром корифеїв».

Тема 9

Українські землі в першій половині XX ст.

1. Ознайомитися з діяльністю визначних борців за незалежність України у першій половині XX ст.
2. Ознайомитися з пам'ятками вітчизняного державотворення у першій половині XX ст.
3. Проаналізувати літературні течії та гуртки 1920-х рр., їхню ідейно-естетичну боротьбу.
4. Вивчити творчість діячів української культури в першій половині XX ст. (на вибір).

Тема 10

Українські землі у другій половині XX ст. — на початку XXI ст.

1. Зробити порівняльний аналіз періодів післявоєнної відбудови, хрущовської «відлиги», «застою» та «перебудови».
2. Ознайомитися з діяльністю визначних борців за незалежність України у другій половині XX ст.
3. Ознайомитися із сучасним фольклором.
4. Проаналізувати діяльність митців культури Одеси в сучасний період.

Здобувачеві першого (бакалаврського) рівня освіти в рамках підготовки до іспиту слід розробити короткий термінологічний словник з історії України з тлумаченням таких слів: автономія, Акт Злуки, Акт проголошення незалежності України, бояри, Велике князівство Литовське, Військо Запорозьке, гетьман, Гетьманщина, Голодомор 1932–1933 рр., Директорія УНР, дисидентський рух в СРСР, Євромайдан, ждановщина, Запорозька Січ, «застій», Західноукраїнська Народна Республіка, Карпатська Україна, Київська Русь, князь, козак, кошовий отаман, магнати, «небесна сотня», операція «Вісла», «перебудова», Помаранчева революція, Революція Гідності, репресії, Руїна, суверенітет, терор, тоталітарний режим, Українська Централь-

на Рада, Універсали Української Центральної Ради, Українська Держава, холопи, шляхта.

Здобувачеві першого (бакалаврського) рівня в рамках підготовки до іспиту також слід розробити короткий термінологічний словник з історії української культури з тлумаченням таких слів: абстракціонізм, авангардизм, академія, альманах, бароко, билини, братства, братські школи, вертеп, Відродження, гончарство, гравюра, графіка, графіка книжкова, гуманізм, декор, драма, думи, епоха Відродження, живопис, Золоті ворота, ізборники, іконографія, іконопис, інтелігенція, інтерлюдія, інтермедія, історичні пісні, Києво-Могилянська академія, Києво-Печерська лавра, Києво-Печерський патерик, кирилиця, кіномистецтво, класицизм, комедія, конструктивізм, культура, культурна спадщина, легенди, лірична пісня, література, літопис, масова (або егалітарна) культура, мистецтво, мініатюра, міфологія, модерн, модернізм, мозаїка, народна культура, народні оповідання, неокласицизм, неореалізм, образотворче мистецтво, опера, орнамент, пейзаж, перекази, пісні-хроніки, полемічна література, приказки, прислів'я, реалізм, Реформація, романтизм, традиційна культура, українська культура, фольклор, фреска, хроніка, художній образ, художня культура.

9. ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКЕ ЗАВДАННЯ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИХ ЗАВДАНЬ

Індивідуальні науково-дослідницькі завдання передбачають підготовку презентації, насамперед комп'ютерної презентації до запланованих тем на практичному занятті.

Презентація (англ. presentation — представлення) — це набір кольорових карток-слайдів спеціального формату до певної теми. На кожному слайді можна розмістити довільну текстову і графічну інформацію. Термін «презентація» (або «слайд-фільм») пов'язаний перш за все з інформаційними та рекламними функціями карток-слайдів. У школах та вищих навчальних закладах за допомогою презентацій можна створювати і демонструвати навчальні і довідкові слайд-фільми, розповідати про роботу гуртків, клубів, наукових товариств, висловити свою думку щодо вивченої теми.

Створені презентації можуть містити текст, фотознімки, діаграми, малюнки, комп'ютерну анімацію процесів та явищ, звуковий супровід, автофігури, діаграми тощо. У процесі створення презентації потрібно проявити себе як сценарист, режисер, художник і вимогливий глядач.

ІНДИВІДУАЛЬНІ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКІ ЗАВДАННЯ

До теми 1

Предмет і завдання курсу «Історія та культура України», його періодизація та історіографія

Підготовка презентації на 2 питання:

1. «Періодизація історії України».
2. «Культура як соціально-діяльна форма людської дійсності».

До теми 2

Прадавня історія

Підготовка презентації на 2 питання:

1. «Внесок Вікентія Хвойки у дослідження Трипільської культури».
2. «Історичні передумови виникнення української культури».

До теми 3

Київська Русь

Підготовка презентації на 2 питання:

1. «Княгиня Ольга — перша свята жінка Київської Русі».
2. «Формування та розвиток культури Київської Русі».

До теми 4

Галицько-Волинська держава

Підготовка презентації на 2 питання:

1. «Король Данило Галицький».
2. Галицько-Волинський літопис як пам'ятка вітчизняної культури.

До теми 5

Литовсько-польський період

Підготовка презентації на 2 питання:

1. «Ядвіга — перша жінка-король в історії Польщі».
2. «Європейське Відродження та український Ренесанс».

До теми 6

Визвольна війна і Руїна

Підготовка презентації на 2 питання:

1. «Видатні гетьмани за часів Визвольної війни та Руїни».
2. «Розвиток вітчизняної культури за доби Гетьманщини у XVII ст.».

До теми 7
Українські землі у XVIII ст.

Підготовка презентації на 2 питання:

1. «Видатні гетьмани на українських землях у XVIII ст.».
2. «Феномен українського бароко».

До теми 8
Українські землі наприкінці XVIII — в XIX ст.

Підготовка презентації на 2 питання:

1. «Історичний портрет Марії Терезії».
2. «Місце Т. Шевченка в українській та світовій культурі».

До теми 9
Українські землі в першій половині XX ст.

Підготовка презентації на 3 питання:

1. «Історичний портрет Симона Петлюри».
2. «Модернізм — культурний феномен XX ст.».
3. «Тоталітаризм і культура».

До теми 10
Українські землі у другій половині XX ст. — на початку XXI ст.

Підготовка презентації на 2 питання:

1. «Проголошення незалежності України».
2. «Течія постмодернізму в культурі межі XX — XXI ст.».

10. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Список основних джерел

1. Аніщук Н. В. Історія України та української культури: метод. реком. для підготовки до практич. занять та самост. роботи здоб. першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальності 054 «Соціологія». Одеса, 2024. 44 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/27628>
2. Єфремова Н. В., Корнієнко І. В. Історія України та української культури: метод. реком. для підготовки до практ. занять та самостійної роботи для здобувачів вищ. освіти ступ. «бакалавр», в галузі знань 29 «Міжнародні відносини» за спеціальністю 293 «Міжнародне право» факультету судового та міжнародного права НУ «Одес. юрид. академія». Одеса: Фенікс, 2024. 56 с. Серія «Навчально-методичні посібники». URL: <https://doi.org/10.32837/11300.27264>
3. Земерова Т. Історія України. Таблиці та схеми. К.: Підручники і посібники, 2024. 496 с.
4. Історія української культури: курс лекцій за напрямом підготовки студентів всіх спеціальностей ОС «бакалавр» денної та заочної форм навчання МДУ / укл.: Ю. С. Сабадаш, Ю. М. Нікольченко, Л. Г. Дабло; за заг. ред. Ю. С. Сабадаш. Київ: Ліра-К, 2021. 233 с.
5. Історія України: навч. посібник / Олійник М., Ткачук І. 3-тє вид., випр. та доп. Львів: Новий світ, 2024. 274 с.
6. Історія української державності та культури: курс лекцій / Є. В. Перегуда, І.-В. Ф. Деревінський, П. О. Дьомкін та ін. Київ. Тернопіль: КНУБА, ФОП Шпак В. Б., 2024. 92 с.
7. Історія української культури (1991–2023) : ілюстрована хрестоматія : в 3 ч. / упоряд.: Ю. С. Сабадаш, О. О. Демідко, Ю. М. Нікольченко, С. В. Янковський ; за заг. ред. Ю. С. Сабадаш. Київ: Ліра-К, 2024. Ч. 3. 320 с.
8. Історія української культури: методичні рекомендації до виконання практичних завдань для здобувачів вищої освіти всіх спеціальностей першого (бакалаврського) рівня / уклад. Л. В. Баличева, Л. Е. Добрунова, Н. О. Свинаренко. Харків: ХНЕУ

ім. С. Кузнеця, 2025. 42 с. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/35789>

9. Павлова О. Ю. Історія української культури. К.: Центр учбової літератури, 2022. 340 с.
10. Палій О. Короткий курс історії України. К., 2023. 464 с.

Список допоміжних джерел

1. Аніщук Н. В. Історія України: метод. реком. для підгот. до практич. занять та самост. роб. здобув. першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», спеціальності 052 «Політологія. Одеса, 2024. 32 с. URL : <https://hdl.handle.net/11300/27629>; DOI: 10.32837/11300.27629
2. Аніщук Н. В., Горяга О. В. Взаємозв'язок гендерної історії з історією української культури. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського*. Серія: Історичні науки. 2025. Том 36 (75), № 3. URL: https://hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2025/3_2025/46.pdf
3. Аніщук Н. В. Зв'язок гендерної історії з історією України. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського*. Серія: Історичні науки. 2023. Том 34 (73). № 1. С. 300–304. URL: https://hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/1_2023/43.pdf
4. Аніщук Н. В., Тяптіт І. М. Сталінська політика геноциду українського народу за часів голодомору. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського*. Серія: Історичні науки. 2023. Том 34 (73), № 2. С. 238–242. URL: https://hist.vernadskyjournals.in.ua/journals/2023/2_2023/35.pdf
5. Аніщук Н. В. Історія і перспективи української державності : навчально-методичний посібник. Одеса: Юридична література, 2021. 88 с. URL: <https://doi.org/10.32837/11300>.
6. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. К.: Портал, 2023. 408 с.
7. Єфремова Н. В., Горяга О. В. Історія України: новітній час: навч.-метод. реком. для здобувачів фахової передвищої освіти освітньо-професійного ступеня «фаховий молодший бакалавр» в Юридичному фаховому коледжі за спеціальністю 081 «Право» / НУ «Одеська юридична академія». Одеса: Юридична література, 2022. 71 с. (Сер.: Навч.-метод. посібники). URL: <https://doi.org/10.32837/11300.16131>

8. Крип'якевич І. Історія України. К.: Центр учбової літератури, 2022. 502 с.
9. Наш Г. Історія українського народу. К.: Центр учбової літератури, 2022. 250 с.
10. Розовик О., Величко О. Історія України та української культури. К., 2023. 192 с.
11. Семенюк С. Правдива історія України-Руси. К., 2021. 312 с.

Список рекомендованих інтернет-ресурсів

1. Бібліотека Верховної Ради України (Національна парламентська бібліотека України ім. Ярослава Мудрого, Київ): веб-сайт. URL: <http://www.rada.kiev.ua/LIBRARY/>
2. Бібліотека Сумського державного університету: веб-сайт. URL: <http://www.edu.ua/pages/library/>
3. Бібліотека Дніпровського державного університету: веб-сайт. URL: <http://comsci.dsu.dp.ua/DSU/libraries/>
4. Вінницька державна обласна універсальна наукова бібліотека ім. К. А. Тімірязєва: веб-сайт. URL: <http://www.library.vmnitsa.com/>
5. Інститут історії Національної Академії наук України: веб-сайт. URL: <http://www.history.org.ua>
6. Кіровоградська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Д. І. Чижевського: веб-сайт. URL: <http://www.library.online.kr.ua/>
7. Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету ім. Тараса Шевченка: веб-сайт. URL: <http://lib-gw.univ.kiev.ua>
8. Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. Івана Франка: веб-сайт. URL: <http://www.franco.lviv.ua/library/>
9. Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія»: веб-сайт. URL: <http://www.library.ukma.kiev.ua/>
10. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського (Київ): веб-сайт. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>
11. Національна Парламентська бібліотека України: веб-сайт. URL: <http://www.nplu.kiev.ua/>
12. Публічна бібліотека ім. Лесі Українки (Київ): веб-сайт. URL: <http://www.lucl.lucl.kiev.ua>
13. Центральна наукова бібліотека Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна: веб-сайт. URL: <http://www.univer.kharkov.ua/>

11. ПИТАННЯ ДО ІСПИТУ

1. Предмет і завдання курсу «Історія та культура України».
2. «Історія та культура України» у структурі суміжних дисциплін.
3. Періодизація історії України.
4. Періодизація історико-культурного процесу в Україні.
5. Історіографія історії України.
6. Зміст та сутність понять «історія» та «культура».
7. Українська культура як складова та невід’ємна частина світової культури.
8. Кам’яний вік на території України.
9. Архаїчні культури на території України.
10. Сутнісні ознаки і періодизація первісної культури України.
11. Мідно-кам’яний вік на території України.
12. Трипільська культура.
13. Бронзовий вік на території України.
14. Ранній залізний вік на території України (кімерійська, скіфська, сарматська доба).
15. Культура епохи раннього залізного віку (кіммерійці, скіфи, сармати).
16. Скіфські культурні джерела.
17. Грецька колонізація Північного Причорномор’я.
18. Антична спадщина в українській культурі.
19. Епоха великого переселення народів.
20. Стародавні слов’яни на території України.
21. Праслов’янський період в культурі України (венеди, склавини, анти).
22. Етнокультурні проблеми походження українського народу.
23. Формування культури східних слов’ян, її своєрідність (дохристиянський період).
24. Утворення Київської Русі.
25. Розквіт держави Київська Русь.
26. Князівські усобиці XI — початку XII ст.
27. Суспільний устрій Київської Русі.
28. Київська Русь як держава.
29. Історичне значення Київської Русі.
30. Культура Київської Русі в період розквіту (X — 1 пол. XII ст.).

31. Писемність та освіта часів Київської Русі.
32. Літописи Київської Русі, їх історичне та літературно-художнє значення.
33. Містобудування й архітектура Київської Русі.
34. Скульптура, живопис, декоративно-прикладне мистецтво Київської Русі.
35. Іконопис Київської Русі.
36. Вплив християнства на розвиток давньоруської культури.
37. Наукові знання в Київській Русі.
38. Мистецтво Київської Русі.
39. Музичні надбання старокиївської культури.
40. Початки Галицько-Волинської держави, її розквіт за правління Данила Галицького.
41. Державний устрій Галицько-Волинської держави.
42. Причини розпаду та історичне значення Галицько-Волинської держави.
43. Культурні традиції Галицько-Волинського князівства.
44. Мистецькі здобутки Галицько-Волинського князівства.
45. Входження українських земель до ВКЛ.
46. Об'єднання Литви й Польщі в Річ Посполиту.
47. Умови культурного розвитку українських земель у складі Великого князівства Литовського та Польської держави (сер. XIV — сер. XVI ст.)
48. Освіта і культура України за часів Великого князівства Литовського і Речі Посполитої.
49. Іконопис XV—XVI ст.
50. Архітектура доби Відродження на українських землях Речі Посполитої.
51. Утвердження бароко в українському мистецтві.
52. Культурно-національне відродження на рубежі XVI—XVII ст.
53. Культурно-освітні центри в Україні. Острозька академія. Київський колегіум.
54. Феномен українського козацтва.
55. Історичне значення Запорозької Січі.
56. Українське козацтво як носій особливих форм культури. Козацькі літописи Самовидця, Г. Граб'янки, С. Величка.
57. Визвольна війна середини XVII ст.
58. Історичний портрет Б. Хмельницького.
59. Доба Руїни в історії України.

60. Становище українських земель за гетьманування Івана Мазепи.
61. Спроби відновлення незалежності України П. Орликом.
62. Остаточна ліквідація гетьманства та залишків автономного устрою Гетьманщини в другій половині XVIII століття.
63. Культурно-просвітницька діяльність Києво-Могилянської академії.
64. Стан української культури в XVIII ст. Стильові особливості бароко та рококо.
65. Драма та розвиток театру в Україні др. пол. XVII — XVIII ст.
66. Західноукраїнські землі у складі Австрійської імперії наприкінці XVIII — XIX ст.
67. Українські землі у складі Російської імперії в XIX ст.
68. Культура на українських землях в XIX ст.
69. Основні риси культурно-національного відродження (1 третина XIX ст.).
70. Національно-культурний рух в західноукраїнських землях в XIX ст.
71. Т. Г. Шевченко і культурне самоутвердження української нації.
72. Особистість Т. Г. Шевченка та його творча діяльність («Кобзар»).
73. Утворення Кирило-Мефодіївського братства.
74. Боротьба за державність України (1917–1920 рр.)
75. Національно-культурне піднесення 20-х років XX ст. в Україні.
76. Українська Центральна Рада.
77. Внесок М. Грушевського в розвиток українського державотворення.
78. Державний переворот 29 квітня 1918 р.
79. Політичний портрет гетьмана П. Скоропадського.
80. Утворення Української академії наук та політика українізації освітнього процесу в Українській Державі.
81. Радянська Україна у першій половині XX ст.
82. Культурний розвиток України в радянський період (30–50-ті роки)
83. Українські землі у складі Польщі, Румунії, Чехословаччини в 20-х — 30-х рр. XX ст.
84. Розвиток української культури у Західній Україні під владою Польщі, Румунії та Чехословаччини.
85. Україна в перші повоєнні роки (1946–1953).
86. Україна в умовах десталінізації (1953–1964 рр.).
87. Стан української культури в 60–80-х роках XX ст. Шістдесятники.
88. Україна в період загострення кризи радянської системи.

89. «Перебудова» в радянській Україні.
90. Розпад Радянського Союзу.
91. Ухвалення Верховною Радою Декларації про державний суверенітет України 16 липня 1990 р.
92. Акт проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р.
93. Прийняття Конституції України 1996 р.: її сутність та значення.
94. Помаранчева революція в Україні.
95. Майдан. Причини виникнення та його значення для України.
96. Україна на сучасному етапі.
97. Діяльність України на міжнародній арені після проголошення незалежності України.
98. Розвиток сучасної української літератури.
99. Сучасне українське кіномистецтво і театр, образотворче та музичне мистецтво.
100. Проблеми оновлення сучасної української культури та її перспективи.

ЗМІСТ

Передмова	3
1. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни «Історія та культура України»	4
2. Навчальний план дисципліни	9
3. Вступ до дисципліни	11
4. Тематика лекційного курсу	13
5. План практичних занять	17
6. Технічні аспекти проведення практичних занять	21
7. Методичні рекомендації до підготовки до практичних занять	23
8. Самостійна робота здобувачів	47
9. Індивідуальне науково-дослідницьке завдання	52
10. Рекомендована література	55
11. Питання до іспиту	58

Аніщук Н. В.

A676 Історія та культура України : методичні рекомендації для підготовки до практичних занять та самостійної роботи здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, галузі знань С «Соціальні науки, журналістика та інформація», спеціальності С4 «Психологія» / Н. В. Аніщук, О. В. Горяга, О.-І. І. Любічанківський. — Одеса : Юридична література, 2026. — 64 с. — (Серія «Навчально-методичні посібники»).

ISBN 978—966—419—471—3

Методичні рекомендації з дисципліни «Історія та культура України» за освітньо-професійною програмою «Психологія» підготовки здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра на факультеті психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія» у галузі знань С «Соціальні науки, журналістика та інформація», спеціальності С4 «Психологія». До методичних рекомендацій включено тематичний план навчального курсу «Історія та культура України», який включає теми, що розглядаються на лекціях і практичних заняттях, а також теми, передбачені в якості самостійної роботи для підготовки до іспиту. Методичні рекомендації мають допомогти здобувачам належним чином засвоїти матеріал з дисципліни «Історія та культура України».

УДК 94.008(477)(075.8)

Навчальне видання

Серія: «Навчально-методичні посібники»

**АНІЩУК Ніна Володимирівна
ГОРЯГА Оксана Вікторівна
ЛЮБІЧАНКІВСЬКИЙ Ольгерд-Ілля Ілліч**

ІСТОРІЯ ТА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ

Методичні рекомендації

для підготовки до практичних занять та самостійної роботи
здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
галузі знань С «Соціальні науки, журналістика та інформація»,
спеціальності С4 «Психологія»

Видано в авторській редакції

Завідувачка редакції *Т. М. Забанова*
Дизайнер обкладинки *О. А. Кунтарас*

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 3,72.
Тираж 300 прим. Зам. № 30 (04).

Видавництво і друкарня «Юридична література»
65009, м. Одеса, вул. Розумовська, 23/1
Тел.: (048) 777-48-79; 728-75-45

e-mail: astro_print@ukr.net; www.astroprint.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4284 від 23.03.2012 р.